

ดิจิทัลอีสาน...โบราณอิเล็กทรอนิกส์

■ นำเสนอเมื่อ 21 ต.ค. 2552

คนรุ่นใหม่สืบสานภูมิปัญญาอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ก่อตั้งโครงการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ
แปรรูปใส่แฟ้มเกจทันสมัยในรูปแบบโบราณอิเล็กทรอนิกส์

“ฉันอยากกินข้าวให้ปลูกใส่พะลานหิน ฉันอยากเป็นปราชญ์มีศีลให้แก่นั่นในวัด”

แม้คำผญาอีสานนี้จะแปลตามตัวได้ว่า “ถ้าอยากกินข้าวให้ปลูกใส่ลานหิน
ถ้าอยากเป็นปราชญ์ที่มีศีลให้แก่นั่นในวัด” แต่หากถอดความหมายซึ่งเป็นปริศนาธรรม คำผญา
จะให้ความหมายว่า ถ้าอยากได้อะไรและเมื่อดูเข้าไปในภพพหุจะมีชาวกินต้องนำข้าวไปใส่บาตรพระ
ถ้าอยากเป็นนักปราชญ์ที่มีศีลในชาตินี้ให้แก่นั่นที่ไซหอคัมภีร์โบราณในวัดเพื่อศึกษาคัมภีร์โบราณ

คำผญานี้ได้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของผู้คนในยุคก่อน ที่ใช้ผ้าชิ้นในการห่อคัมภีร์โบราณไว้ แต่วัน
ชะตากรรมของโบราณจำนวนมากกำลังสูญหายไป พรอมๆ กับภูมิปัญญาล้ำค่ามากมาย ที่อาจจะดับสูญตามไป

ตามรอยโบราณ

การค้นหาโบราณตามวัดต่างๆ ในเขตภาคอีสานเกิดขึ้นมาได้ระยะหนึ่งแล้ว
ด้วยหวังจะรวบรวมและสานต่อองค์ความรู้ที่คัมภีร์โบราณได้จารึกไว้

โครงการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณฯ จัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2546 เป็นโครงการที่รองศาสตราจารย์ ดร.ภาวิ
ทองโรจน์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคามในขณะนั้น ให้จัดตั้งขึ้น
ด้วยเล็งเห็นว่าควรมีการดำเนินการดูแลรักษา อนุรักษ์และเอกสารโบราณอย่างจริงจัง
เพราะเอกสารโบราณเป็นเอกสารชั้นต้นที่มีความสำคัญต่อวงวิชาการเป็นอย่างมาก เนื่องจากในอดีต
การบันทึกสรรพวิชาการ คติความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตและการสร้างสรรค์ของผู้คนในท้องถิ่น
จะบันทึกไว้ในโบราณโดยใช้อักษรโบราณที่เขียนบนใบลานที่เขียนบนใบลาน
ซึ่งบรรดาข้อมูลที่อยู่ในเอกสารโบราณเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา วิถีชีวิตชุมชน
ความศรัทธาความเชื่อของชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีคุณค่าต่อการศึกษาอย่างยิ่ง

หากย้อนกลับไปเมื่อ 20 ปีก่อน
การอนุรักษ์โบราณได้ทำในกลุ่มของพระภิกษุสงฆ์และศุนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานบางแห่ง
แต่เนื่องจากขาดการสนับสนุนจากภาครัฐและไม่มีผู้สืบทอด งานอนุรักษ์จึงค่อยๆ จางหายไป
เช่นเดียวกับเมื่อครั้งมหาวิทยาลัยมหาสารคามยังมีฐานะเป็นวิทยาลัยครูมหาสารคาม
ได้จัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อสำรวจและจัดทำบัญชีคัมภีร์โบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่า
ถูกเก็บรักษาในที่ใดบ้าง

แม้จะไม่ประสบความสำเร็จอย่างที่คาดหวัง แต่การทำงานของคณะทำงานไม่ได้สูญเปล่า เพราะเมื่อ
ผศ.วิภา วิสเพ็ญ ประธานโครงการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณฯ
ได้เริ่มงานอนุรักษ์โดยสานต่อภารกิจที่จารึกในโบราณ...อีกครั้ง

“เราเริ่มต้นศึกษาค้นคว้าโบราณในวัดเป็นที่แรก เพราะในสมัยก่อนวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้
เป็นที่เก็บรักษาตำราและคัมภีร์โบราณที่จารึกคัมภีร์ทางศาสนาพุทธด้วยอักษรธรรม ซึ่งเป็นตัวอักษรโบราณ
แต่ถ้าเป็นงานวรรณคดีตามวรรณกรรมจะจารึกด้วยตัวอักษรไทยน้อย นอกจากนี้ยังมีนิทานพื้นบ้าน
กฎหมายและตำรายา”

สำหรับการทำงานของโครงการดังกล่าว ผศ.วิณา บอกเล่าว่า
การทำงานของคณะทำงานจะทำหน้าที่ตรวจสอบ วิชา
และคัดแยกเพื่อเก็บข้อมูลทำเป็นรูปเล่มและมอบให้กับทางวัด 1 เล่ม และโครงการเก็บไว้ 1 เล่ม
ซึ่งการทำงานของโครงการนี้จะต่างจากโครงการอื่นๆ ตรงที่จะไม่นำวัสดุสิ่งของที่ศึกษากลับมาเก็บไว้
แต่จะบันทึกภาพทั้งภาพนิ่งและภาพวิดีโอ ถ้าเป็นเอกสารโบราณที่สำคัญก็จะทำสำเนา ถอดแปลไว้

“ปัจจุบันชุมชนเข้าใจแล้วว่า การเคลื่อนย้ายวัตถุโบราณ เอกสารโบราณ
ทำให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เสียหายไป เราก็จะวิเคราะห์ทำนายประวัติศาสตร์ผิดไป ชุมชนเขารักของเขา”

ประธานโครงการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณฯ กล่าวถึงการทำงานอีกส่วนหนึ่งของโครงการว่า
เมื่อสำรวจโบราณวัตถุเรียบร้อยแล้ว อีกหน้าที่หนึ่งของโครงการคือ การถอดแปลคัมภีร์โบราณเพื่อพิมพ์เผยแพร่
โดยการถอดแปลโบราณนั้นต้องตอบสนองความต้องการและความจำเป็นของชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องของ "ตำรายา"
ในเอกสาร 8 อันดับแรกตามนโยบายของโครงการที่จะถอดแปลและพิมพ์เผยแพร่เป็นตำรายาพื้นบ้าน

“ข้อมูลจากโบราณวัตถุมีตัวยาดี ๆ ที่เป็นสมุนไพรพื้นบ้าน ซึ่งหมอยา
บุคลากรด้านเภสัชศาสตร์ได้นำไปปรุง ทดลองแล้วนำไปใช้เป็นภูมิปัญญาของไทย ลดการซื้อยาจากต่างประเทศ
สอดคล้องกับการตั้งหน่วยงานแพทย์แผนไทย แพทย์ทางเลือกของกระทรวงสาธารณสุข”

ในแง่ประโยชน์ของการเผยแพร่ตำรายา ผศ.วิณาเห็นว่า ปัจจุบันทั่วโลกกำลังยึดแย้งเรื่องภูมิปัญญา
และนำเอาองค์ความรู้ไปจดสิทธิบัตร
ดังนั้นการถอดแปลตำรายาโบราณนอกจากจะเป็นผลดีต่อหมอยาพื้นบ้านที่จะได้เรียนรู้เพิ่มเติมแล้ว
ยังทำให้ให้นักวิชาการนำไปศึกษาพัฒนาและกระทรวงสาธารณสุขก็นำผลงานที่โครงการอนุรักษ์โบราณฯ ได้ศึกษา
ไปเข้าสู่กระบวนการให้คณะกรรมการศึกษาและอนุมัติเพื่อปกป้องให้เป็นเอกสารของชาติ
ก่อนที่จะมีใครมาแอบเด็ดขอยอด

ตามหาภูมิปัญญา

สำหรับบรรยากาศการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมโบราณ
จำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังและความรอบคอบเพื่อให้โบราณอยู่ในสภาพใกล้เคียงกับของเดิมมากที่สุด

ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์ พนักงานการศึกษา โครงการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณฯ
ยกตัวอย่างการทำงานของทีมงานที่วัดโพธาราม อ.จันทรา จ.ร้อยเอ็ดว่า
เป้าหมายอันดับแรกคือการตรวจสอบว่ามีคัมภีร์โบราณมากน้อยแค่ไหน
จากนั้นก็เข้าไปศึกษาสำรวจเพื่อคัดแยกโบราณที่ชำรุดและที่อ่านได้ โดยการจำแนกตามขนาดจะได้ 2 ขนาดคือ
โบราณสั้นเรียกว่า "หนังสือกอม" และโบราณยาวเรียกว่า "หนังสือผูก" จากนั้นก็นำมาทำความสะอาด
จำแนกหมวดหมู่และรักษาสภาพโบราณ

“ในการตรวจเช็ค ก็ตรวจดูชื่อเรื่อง และจัดหมวดหมู่ว่าอยู่ในหมวดใด เช่น พระวินัย พระสูตร
พระอภิธรรม และหมวดหมู่อื่นเช่น หมวดเบ็ดเตล็ด”

ณรงค์ศักดิ์เล่าต่อไปว่า ผู้คนในสมัยก่อนเชื่อว่าคัมภีร์โบราณเป็นของสูง
เนื่องจากเป็นแหล่งให้ความรู้ความเจริญแก่ผู้เลาเรียน
ดังนั้นเรื่องราวที่บันทึกลงในโบราณจึงมีความสำคัญในเชิงสังคม ความเชื่อ ความศรัทธาและวัฒนธรรมประเพณี
ซึ่งเจ้าหน้าที่จะเก็บรวบรวมเพื่อวางฐานข้อมูลคัมภีร์โบราณของภาคอีสาน
และเพื่อศึกษาเอาองค์ความรู้ที่ถูกต้องไปใช้ประโยชน์ต่อสังคม เจ้าหน้าที่จึงทำงานด้วยความละเอียดอ่อน
ระมัดระวังเพื่อไม่ให้เนื้อหาจากโบราณตกหล่นเลยแม้แต่ตอน

สำหรับโบราณในภาคอีสานได้ถูกจารด้วยตัวอักษร 3 แบบคือ ธรรมอีสาน ขอม และไทยน้อย
ซึ่งแต่ละแบบมีรายละเอียดแตกต่างกันไป และจำเป็นต้องมีการเรียนภาษาโดยตรง จึงจะอ่านออก

“โบราณเริ่มหมดความสำคัญเมื่อจอมพลป. พิบูลสงครามเข้ามามีอำนาจ
และสถาปนาให้ลัทธิชาตินิยมเติบโตขึ้น โดยส่วนหนึ่งพยายามนำโบราณไปเผา ทำให้โบราณเก่าๆ
ที่ถูกจารด้วยองค์ความรู้และคำสอนต่างๆ สูญหาย อีกทั้งการเรียนที่วัดค่อยๆ หมดความสำคัญลง

ถือเป็นการเปลี่ยนผ่านของยุคสมัย”

แต่เพื่อเป็นการสืบสานความรู้จากโบราณ และภาษาที่จารบในโบราณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้บรรจุภาษาโบราณภาษาอีสานไว้ในหลักสูตรของคณะอย่างน้อย 3 วิชาเอก เพื่อสร้างนิสิตรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านอักษรโบราณไว้รับช่วงต่อ และยังได้เดินทางนอกรักรับเชิงรุกโดยการจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับอักษรโบราณที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์โบราณอีสาน แก่ครู นิสิต นักศึกษา และนักเรียน ตลอดจนพาลงพื้นที่จริงเพื่อดูโบราณของวัดที่ยังไม่มีการสำรวจจัดหมวดหมู่ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญตระหนักถึงความสำคัญของตนเองที่จะลุกขึ้นมาอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ

ผศ. วิชา เสริมว่า นอกจากนี้ยังมีโครงการถวายการสอนแด่พระสงฆ์ โดยหวังว่าท่านจะเป็นหลักของสังคมในการถ่ายทอดความรู้และอนุรักษ์โบราณเช่นในอดีต

“ในอนาคตโครงการนี้จะพัฒนาเป็นศูนย์กลางสารสนเทศเอกสารโบราณอีสาน เป็นศูนย์ข้อมูลที่เป็นที่แรกของการเริ่มต้นสืบค้นข้อมูลของภาคอีสาน”

โบราณยุคดิจิทัล

แม้โครงการตามรอยโบราณจะเดินหน้าต่อไปไม่หยุดยั้ง แต่อีกด้านหนึ่ง มีความพยายามจะปรับเปลี่ยนโบราณจากใบไม้ ให้มีความทันสมัยขึ้น ในรูปแบบของโบราณอิเล็กทรอนิกส์

ด้วยปณิธานของโครงการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณที่ว่า "อนุรักษ์ของเดิม เพิ่มของใหม่ เชิดชูไว้ซึ่งภูมิปัญญาอีสาน" ได้ผลักดันให้การทำงานของโครงการดำเนินไปจนถึงขั้นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณ ทั้งการวิจัยพื้นฐานและการวิจัยประยุกต์โดยเน้นการวิจัยแบบสหวิทยาการเพื่อนำองค์ความรู้จากโบราณไปใช้ประโยชน์

ล่าสุดการโครงการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณได้เดินทางโครงการโดยร่วมกับคณะวิทยาการสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อบูรณาการความรู้และการทำงานที่นำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการบันทึกข้อมูลคัมภีร์โบราณ เพื่อสร้างฐานข้อมูลในการสืบค้นข้อมูลความรู้จากโบราณ

ผศ. วิชา อธิบายถึงการพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้จากโบราณ เป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่างศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ สังกัดสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) กับการกลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อพัฒนาโครงการวิจัย โดยใช้ศักยภาพของการทำงานและภูมิรูจาก. ชุมศักดิ์ สิบญูเรื่อง รองคณบดีฝ่ายวิชาการและประกันคุณภาพ คณะวิทยาการสารสนเทศ ม.มหาสารคาม และคณะทำงานในดานเทคโนโลยีการสร้างฐานข้อมูลเพื่ออนุรักษ์ตัวอักษรที่จารึกขอมูล ภูมิปัญญาของคนสมัยโบราณไม่ให้สูญหายไปตามการผุพังของโบราณ และนำไปสู่การเผยแพร่ต่อสังคมและนักวิชาการ โดยถ่ายทอดการสืบค้นข้อมูลในฐานข้อมูลซึ่งเผยแพร่ในเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อาจารย์ชุมศักดิ์ สิบญูเรื่อง ขยายรายละเอียดให้ฟังว่า

เป็นการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณในรูปแบบโบราณอิเล็กทรอนิกส์หรือฐานข้อมูลคัมภีร์โบราณ ซึ่งโครงการวิจัยนี้ได้รับทุนวิจัยจากโปรแกรมซอฟต์แวร์ประยุกต์เพื่อสารสนเทศและอุปกรณ์การเคลื่อนที่ (IMA) สังกัด สวทช. โดยมีที่มาจากโครงการระดับประเทศที่ชื่อ Digitized Thailand เริ่มต้นโดย ดร.วิรัช ศรีเลิศล้ำวาณิช ผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติและเป็นผู้ดำเนินการ IMA ซึ่งเป็นการวิจัยและพัฒนาการดานวิทยาการสารสนเทศเพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย

“เนื่องจากโครงการ Digitized Thailand อาจทำทั้งประเทศที่เดียวไม่ไหว จึงได้แบ่งออกเป็นโครงการย่อยคือ Digitized Isan เป็นชุดโครงการใหญ่และจะมีโครงการอื่น ๆ เกิดตามมาภายหลังชื่อ Digitized Isan โดยมีแนวคิดในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาอีสาน โดยใช้ระบบเทคโนโลยีเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสืบค้นและการเก็บอนุรักษ์ ยกตัวอย่าง

โบราณที่ถูกเก็บไว้ตามวัดอาจสูญพังเสื่อมสลายไป ทำให้ตำรายา ข้อมูลสำคัญในอดีต
รกรากทางประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาที่ได้จารึกสูญหายไป
จึงต้องนำเทคโนโลยีมาจัดเก็บข้อมูลเหล่านี้ไว้ในรูปแบบฐานข้อมูล"

อ.ชุมศักดิ์ ได้กล่าวต่อไปว่า แนวคิดในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาอีสานดังกล่าว
สอดคล้องกับโครงการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาที่ มีการปฏิรูตรวดหรือถอดแปลข้อมูลในคัมภีร์โบราณเพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่
ภูมิปัญญา ไปสู่คนรุ่นหลัง แต่การถอดแปลยังทำได้น้อย เพราะบุคลากรไม่เพียงพอ
ในขณะที่โบราณก็สูญพังไปทีละน้อย ดังนั้นการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดเก็บโดยใช้คอมพิวเตอร์ ถ่ายภาพ
สแกนแปลงเป็นข้อมูลดิจิทัล กระบวนการเหล่านี้เรียกว่า Digitized จะทำให้การเก็บรักษาข้อมูลโบราณรวดเร็วขึ้น
และเมื่อมีการเก็บโบราณในรูปแบบดิจิทัลก็ทำให้ผู้ที่สนใจศึกษาได้เข้ามาแปล
เป็นการสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาต่อไป

วันข้างหน้า หากเราอยากอนุรักษ์ข้อมูลเกี่ยวกับตำรายาโบราณ อาจจะเปิดดูที่โบราณอิเล็กทรอนิกส์
ที่ถูกดาวน์โหลดเป็นเอ็มพี 3 เรียบร้อยแล้ว

ข้อมูลข่าวโดย กรุงเทพธุรกิจ